

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

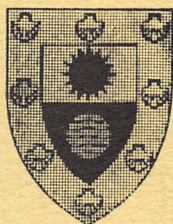
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG

1973-74

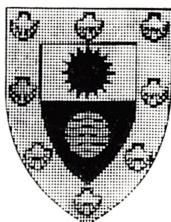

UDGIVET AF
VEJBY-TIBIRKE SELSKABET
1974

VEJBY-TIBIRKE-ÅRBOG
1973-74

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG

1973-74

UDGIVET AF
VEJBY-TIBIRKE SELSKABET
1974

VEJBY-TIBIRKE SELSKABET

Publikationsudvalget:

Chr. Bek

Jan Valmin

Else Kjær

Oplag: 1000 ekspl.
Frederiksborg Amts Avis Bogtrykkeri – 1974

INDHOLD

Tilbage til sommerhuset	7
Tisvilde Hegn – igår, idag og imorgen	13
Det første møde med Tisvilde-egnen	22
Vejlængder fra Tisvilde Kro	30
Skomageren – der ikke blev ved sin læst	32
Nordsjællands helligkilder	36
St. Helene Kilde-Blok	42
Asserbo Ruin	47

TILBAGE TIL SOMMERHUSET

Af Anders Bodelsen

Det er ved at være den tid på året, hvor man må op i tusmørke, hvis der skal blive en arbejdsdag ud af det. Damen på reservetelefonen ringer altid et øjeblik, før hun har tid til at tale med én, irriterende, da man jo ganske præcist véd, hvad hun har i sinde at fortælle én. Imens løber huset fuldt af lyde, vækkeure, fløjtekedler, unger, og éns tær krummes på det kolde gulv ved den gryende bevidsthed om tingenes, morgensens, hverdagens og opvågningsens poesi-trods-alt.

Det er reservetelefonen, kommer det uden overraskelse. De har bestilt telefonvækning. Klokkeren er syv. Morgenen begynder, over én, under én og til begge sider med de allermest nødvendige fact's til etableringen af én eller anden identitet. Det er idag . . . den og den dag. Klokkeren seks i morges blev temperaturen på Meteorologisk Institut i Ordrup målt til . . . et eller andet. Præsident Nixon har i en tale i nat opfordret de arabiske lande til . . . mens man går rundt og gør vold på sig selv for at være til stede, får man en lille skitse af situationen. Om psykiatriske patienter hedder det i journalen: Patienten er (er ikke) orienteret i tid og rum. Vi bliver orienterede i tid og rum.

Fra herre- og damegymnastikken, kommanderende og indsmigrende, dumper man ned i morgenkoncerten, punkteret af klokkeslæt, der falder som små venlige advarsler, man er med i et morgenfællesskab af mystisk karakter, det strækker sig fra køkkenet til køkkenet ud over vores toogfyrretusind kvadratkilometer, strækker sig i en mørk novembermorgen med én million tændte køkkenlamper som de første tøvende lysåbninger.

Det er årets mørkeste tid. Borte er den tydelige forskel i hudfarven mellem feltet under armbåndsurets rem og resten, borte et sammensparet overskud. Alligevel er der ingenting at markere, det har ikke vendt endnu, jævndøgn er længst passeret.

Stockholm–Milano ekspressen kommer buldrende hen over forstadens jernbanedæmning. Blå sovevogne med kuplede tage og inskriptioner med masser af superlativer i guldskrift ned langs siden. I vinduerne solide svenske forretningsmænd med deres blonde damer ved morgenkaffen. Toget forsvinder i det rå morgenlys, billedet bliver siddende.

Det er den tid på året, hvor man gerne skulle have noget udrettet, tidligt op, klare et af de store stræk; langt til næste ferie, endnu med et opsamlet overskud i sig. Men en formiddag står man og kikker efter et blåt eksprestog og føler overskuddet er brugt op længe før tiden . . .

Sommerhuset ligger på en klint øst for Tisvilde by, hvoraf med mellemrum en luns gør sig fri og rutscher ned i dybet. Sensommeren med dens regn er de store skreds tid. Om sommeren går husejerne tilfredse ud til kanten, noterer sig den faste skrænt og anser en længe ønsket stabilitet for indtruffet: Nu virker endelig de nye hofder, man betaler tusind kroner for om året. Det er som om skrænterne bare ligger og venter på, at disse ejere skal tage tilbage til byen igen; så kommer de nye skred, og der er morgener, hvor der kan ligge oprevet læbuskads, trapper, hele lysthuse nede på forstranden.

– Der er sket et mindre skred siden sidst, havet er simpelt hen kommet huset nærmere, må på ny opfattes som fjendtligt element. Hvert bølgeslag tager sin lille bid med tilbage, på de rigtige sommerdage var der intet bølgeslag, man glemte at man *er* i strid med elementerne.

Det kræver en indsats at gøre huset beboeligt nu. Et par rum må opvarmes, dyne og puder gennemtørres foran en varmeovn. Edderkopper forjages, et skab fyldes med medbragt proviant. Lidt almindelig rengøring er også påkrævet. Barometret står på højtryk og

sehr schön, men det er bare fordi ingen har banket på det i tre måneder. I et sammenrullet billedblad på amagerhylden berettes der minutiøst om, hvorledes det fashionable Danmark klarer hedeølgen. I mellemtiden er der allerede kommet nye moder, frisurer, bilmodeller, pop- og fodboldstjerner, utroligt så *forældet* sommeren 73 er blevet. Man aviserne er gode at tænde op i kaminen med.

Så er man i øvrigt overgivet til sig selv. En transistorradio er det væsentligste bindeled med civilisationen, og da batterierne på et tidligt tidspunkt sætter ud og allerede temmelig uarticulerede programmer fortoner sig i det aldeles grødede, er man også den forankring i *tid og rum* kvit.

Sommerhuset er blevet et uundværligt inventar i den danske film og roman. Det er der man gør sine grummeste erfaringer, pådrager sig sine interessante traumer. Det er *dér*, man senere må tilbage for at komme under den i litteratur og film så yndede psykoanalytiske konfrontations-terapi. Her drager man op i mindre grupper for at erfare, at det ikke er til at bære, eller måske snarere: prøve sig frem, hvor langt det *vil* bære. Sommerhuset er for nordboen et laboratorium, hvor tilværelsens muligheder skal til undersøgelse under ekstreme og isolerede omstændigheder. Sommerhuset – sommeren – er *virkeligheden*, alt det andet er blot lange grå intervaller af nødvendig hverdag. Helt lever nordboen – sådan vil traditionen – kun i et par neurotiske lyse sommermåneder, omtrent uden nætters naturlige hvilepunkter. Og lige om hjørnet lurer sommerens undergang, man er sig den hele tiden bevidst, og lige om ét hjørne éns private undergang. Det er *nu*, det skal ske, hvis nogen sinde.

Sommerhuset bliver til et monument over alle vores forventninger. Det er *her*, det skal ske. Men hvordan det skal ske, hvad det egentlig er, der skal ske, derom siger sommerhuset ingen ting her i januar. Skodderne er slået for, og græsset er blevet for højt. *Dér* ligger det i sine optimistkulører og med sit optimistnavn på facaden og vil ligne alt muligt andet: Fjeldhytte, Trianon, Pandekagehus, fæstning, bondegård, bungalow. Eskapisme på et meget stramt budget. – Endelig kan man komme tæt ind på disse sommerhuse, komme rundt om dem og se dem ind ad vinduerne: En badedragt lagt til tørre, en

flaske myggeolie på bordet, solbriller, svampebog, kort over hegnet og alle disse standsede, optimistiske barometre. Uhyggeligt kan det virke, som om et eller andet katastrofalt i ét øjeblik havde afbrudt det udfoldede sommerliv og fjernet menneskene fra deres uskyldige forehavender.

Et par steder kan man færdes uden følelsen af at krænke ejendomsret. Her kender man nogen og behøver ikke fare sammen, fordi en bil standser ude ved lågen. I øvrigt standser ingen biler, man har det for sig selv. Der, hvor man har haft sin sommerlige gang, er det særligt beklemmende at følge årstidernes forandringer. I *Rødtoppen*, som ganske rigtigt er rødt og ganske rigtigt ligger, hvor klinten er højest, var der sommeren igennem et usædvanligt liv. Solen gik ned langt ud over havet, næsten i nord, og det kunne følges i alle faser gennem den åbne havedør. Nu når solen ikke længere ud over klitkanten, bilsporene i den våde have er dækket af blade, og vinden kommer ind over land og går gennem telefonrødene med en farveløs og afsjælet tone. Hvor morsomt ville det ikke være om bare én dukkede op nu, én af dem, som havde deres gang her i sommer. Men de sidder spredt over byen, ved deres arbejde, de er midt i det lange grå interval, som skiller sommer fra sommer, skiller én lille eksplosion af livsudfoldelse og virkelighed fra den anden.

Landskaberne henligger denne vinter 74 uden sne eller frost som raderingsagtige, fæstnet på papir, der har fået for meget lys og mørkner. En bondehund gør sig den ulejlighed at krydse to-tre marker for at gå lidt ad én. En smal sti fører ind i Tisvilde Hegn, hvor forandringen er mindre, og der ville kunne dufte sommerligt ved blot en smule mere varme i luften, man mærker det ozonagtige, som noget der ligger på spring. Fra et dyb i skoven kommer maskinsavens snerren, dør uheldsvangert hen, så trækker stammens fald det lange ekko efter sig.

Stranden ved Helenekilde er monokrom bortset fra et glemt badehåndklæde. Der er dannet små indsøer i sandet, og på indsøernes bredder ligger sammenkrumpe, udtørrede søstjerner. Den første, man får øje på, pirker man til med en pind, er den mon helt død?

Man vipper den ud i vandet, sørger for, at den kommer til at ligge med den side opad, som forekommer én mest egnet til at være overside, og ser det mirakuløse hænde, at den folder sig ud, strækker sig som af velvære, fungerer igen. Den næste søstjerne får samme behandling, man tænker sig, at der et eller andet sted må sættes krydser i éns regnskabsbog for dette her. Men med den tredje er det ikke morsomt længere, og efter den fjerde opdager man, at det ville kræve en hel arbejdsdag bare at gøre redningsarbejdet blot mellem to hofder. Desuden er der også lyserøde vandmænd og store gopler, og dem er man ikke så sikker på, man har lyst til at redde for det store kredsløb. Desuden skulle man jo hjem og få bestilt noget.

Turen op gennem lejet er dystert. Turistboderne og iskiosken er skoddet til, vinden bærer det sidste oversete sommeraffald frem og tilbage mellem benene på én. Biografen spiller danske film lørdag og søndag. Selvbetjeningskøbmanden har man her til aften for sig selv, ikke nok med, at man altså *bliver* betjent, man bliver også underholdt om alt muligt lokalnyt, og det er næsten ikke til at slippe fri. Udenfor kommer tusmørket med den friske lugt af brænderøg, våde blade og skinnebussens dieseludstødning. Den oplyste skinnebus rasler bort i det mørknende landskab, oplyst, men uden én pasager, så vidt man ser.

Hjemme i sommerhuset kniber det med varmen. Der er underlige lyde, man trækker for, men det forsvinder de jo ikke af. Bølgeslaget hører man, og vinden, nogen gange synes man næsten det er selve den skridende skrænt, man hører, den lille puslende lyd, når en ny jordklump gør sig løs og rasler ned i dybet. Man laver sig stærk te, stopper piben, nu skal der arbejdes, mens man venter på, at vandet skal koge, forsøger man endnu en gang med transistorradioen. Fra de grødede stumper af lyd synes man, man har lov at slutte, at verden står endnu. Så kommer de lange mørke timer med arbejdet.

En eftermiddag er der liv i *Rødtoppen*. Gennem vinduerne gløder et varmt lys, selskab, venner, samtale, måske et fælles glas, musik. Man gør sig lidt fin, stryger det alt for eneboeragtige af sig og

slentrer derover. Ikke for ivrigt, man er jo flygtet frivilligt og »kommer bare forbi«.

Allerede på god afstand gennemskuer man bedraget. I dag går solen ned præcis bag dette hus og kan pludselig ses tværs gennem det. Ikke en lyd kommer der fra det, det er så forladt som hele tiden. Mens man kommer det nærmere, forsvinder også solen og det glødende lys i ruderne. De friskeste spor i den våde have har man selv sat for et par dage siden.

Det længste stykke er stadig igen.

Anders Bodelsen.

TISVILDE HEGN IGÅR, IDAG OG IMORGEN

Af skovrider Niels Anker Larsen

Af det 6.700 ha store Tisvilde-Frederiksværk statsskovdistrikt (sammenlagt i 1867 af skovdistrikterne Tisvilde og Frederiksværk) udgør skoven Tisvilde hegn kun en mindre del på 1400 ha, men en betydningsfuld del. Tisvilde hegn er på én gang skovdistriktets øjsten og problembarn.

Tisvilde hegn igår, det er skovens historie, og den skal vi ikke beskæftige os med her, for historien er i 1920 så fortrinligt berettet af Hans Olrik i afhandlingen »Flyvesandets Saga«, der findes optrykt i Vejby-Tibirke selskabets årbog for 1972/73. Kun skal der mindes om, at sandflugtens bekæmpelse fandt sted under ledelse af Johan Ulrich Röhl, der ankom fra Oldenburg til Tisvilde-egnen i slutningen af 1724. Den første beskedne grundsten til det, der senere udviklede sig til den særprægede skov på det dæmpede flyvesand, blev altså lagt i år for et kvart årtusinde siden. Selve skovplantningen kom først for alvor igang omkring år 1800 og stod på gennem mere end 100 år, før det skovklædte areal fik den størrelse, som det stort set har idag. Til Tisvilde hegn slutter sig siden 1884-85 Asserbo plantage, men har sin egen historie, som vi forbigår her.

Tisvilde hegn idag er et stykke absolut særpræget natur. Beliggenheden direkte ud til Kattegat med en hvid klitrække og bag denne en bræmme af forkrøblet bjergfyr udgør et sceneri, som man her i landet kun finder magen til i Vest- og Nordjylland. Dernæst er skoven domineret af nåletræ, hvilket ikke er tilfældet i andre skove i Nordsjælland. Yderligere er en væsentlig del af nåletræet skovfyr, mens en stor del af løvskoven består af birk, og det er ikke et almindeligt træ i den danske skov. Der er snarere et højnordisk præg over skovnaturen i Tisvilde hegn. Endelig er skoven mærkelig med sine bratte overgange fra den allerbedste vækstbonitet til den tarveligste jordbund. For den, der har blik for slige ting, er det ejendommeligt at se frodig bøgeskov som nabo til en granbevoksning, der knap

Brantebjerg (den gamle kystskrænt) set fra Strandvejen. Den skjulende skov er fjernet for et par år siden og vil ikke genopstå.

ved, om den skal leve eller dø. Denne stærke variation i vækstforholdene skyldes flyvesandslagets vidt forskellige tykkelse over den oprindeligt bølgede moræneflade. Ringe vækstforhold er der tillige nær ved Kattegat, hvor skoven står på gammel havbund, og hvor den stadige vind er med til at begrænse vækstmulighederne. Helt forkrøblede træformer finder vi som bekendt i den fredede Troldeskov, hvis ældste partier af skovfyr er næsten 190 år gamle og altså repræsenterer et af de første skovanlæg på det dæmpede flyvesand.

Ligesom selve træsamfundet ved Kattegat er noget ganske særligt i sin sammensætning, beliggenhed og vækstforhold, således er den vilde flora og fauna det også i dette samfund. Der optræder her planter, insekter og fugle, som har opsøgt stedets specielle biotoper, og som ikke findes eller er sjældne i andre af landets skove.

Skove af denne karakter, beliggende ud til et (endnu) uforurenet hav, med klitter og prima badeforhold og i en afstand af kun 60 km fra en millionby må nødvendigvis virke dragende på byboere. Vel allerede omkring den første Verdenskrig indfandt de første sommerhusbeboere sig og slog sig ned som naboer til skoven. Det var Tibirke bakker og området herfra til Tisvildeleje, der først blev besat, senere fulgte bosætningen i større og større afstand fra skov og strand. Den særprægede natur virkede tiltrækkende, og et antal kunstnere har til stadighed haft deres tilholdssted på egnen og har hentet inspiration fra ture i skoven og på stranden.

Hvorledes driver nu statskovvæsenet en skov som Tisvilde hegn, som sammen med Asserbo plantage helt tydeligt har en stor værdi i sin blotte eksistens for sommerhusbefolkningen, som går ture for motionens skyld eller for at studere dyr og planter, og

Området syd for skovløberstedet Nordhus. Den gamle granskov er stormvæltet og nye udsigter opstået.

som udflugtsskov for éndagsturisterne, som efter bilens voldsomme udbredelse, den højere levestandard og den øgede fritid er blevet mangedoblede i løbet af de sidste 10 år. Man må nok sige, at driftsformålet indtil idag har været domineret af hensynet til produktion af træ, d.v.s. den gamle, modne skov ønskes afviklet og erstattet med ny skov på de arealer, hvor der er rimelig mulighed for at dyrke træer, som kan sælges med udbytte. Det følger heraf, at de dyrkningsmæssigt ringeste arealer er undtaget fra en egentlig skovdrift, hvortil slutter sig bevoksninger, som p. gr. a. høj æstetisk værdi også søges bevaret længst muligt. Det drejer sig især om arealer med gammel skovfyr og birk, som er så karakteristiske for Tisvilde hegn. Alt ialt kan man næppe regne med, at mere end en trediedel af skovens areal vil kunne underkastes en rationel skovdrift, vurderet ud fra et nutidigt forretningsmæssigt synspunkt.

For Tisvilde hegn imorgen, for skovens forstmæssige drift i de næste 10–15 år, vil der næppe ske nogen radikal ændring i denne kombination af forretning og æstetik, indpasset efter bedste evne i naturen på stedet. For det første er det nødvendigt at pleje de unge skovbevoksninger med hugst, hvis de skal bevares og indgå som et led i et tiltalende skovbillede. For det andet er træ og især nåletræ en mangelvare i bl.a. det vestlige Europa og tilskyndelsen til vedproduktion derfor af betragtelig styrke. For det tredje er aktiv skovdrift ikke ensbetydende med forringelse af de værdier, som skovgæsten søger i skoven. Et område, der hidtil har båret tæt, høj granskov, kan efter fjernelsen af den gamle skov vise sig at indeholde betydelige værdier i form af de oprindelige terrænformers opdukken. Nye udsigter opstår på denne måde, og skovvæsenet har i mange år bestræbt sig for at tilføre disse åbne arealer en ekstra skønhed ved at efterlade enkeltstående træer, som regel den rødbarkede skovfyr, til trods for et dermed forbundet økonomisk tab.

Gennem de sidste 15 år er der foregået en opbygning af et net af 60 m brede løvtræbrandbælter, der opdeler Tisvilde hegn i et antal blokke af omkring 200 ha's størrelse hver. Hensigten er at sikre, at en evt. storbrand i det meget brandfarlige skovområde om muligt begrænses til ødelæggelse af en enkelt blok og ikke tilintetgør hele

Fredet bevoksning af gammel skovfyr og yngre selvsåede grantræer.

skoven med tilstødende sommerhuskvarterer. De oprindelige, smalle brandlinier, der stammer fra skovens anlæg, er ikke tilstrækkeligt effektive til standsning af en brand. Men mange skovgæster ved af selvsyn, at de gamle brandlinier har en stærk virkning i skovnaturen, og på samme måde vil de nye løvtræbrandbælter være med til at genskabe de store linier i Tisvilde hegns natur, fordi de indeholder langsomt voksende løvtræer, ofte blomstrende buske, der vil skille sig markant ud fra nabobevoksningernes måske mere triste udseende.

Det er som nævnt skovvæsenets indstilling indtil videre, at Tisvilde hegn bør udgøre en blanding af produktiv skov på de velegnede arealer og urørt skov på andre arealer. Hvor grænsen bør trækkes mellem de to kategorier vil altid kunne diskuteres udfra forskellige opfattelser af formålet med driften af Tisvilde hegn. Ved at tage hensyn til begge forhold har man imidlertid erkendt, at mennesket har brug for såvel råstof til sine materielle fornødenheder, som det har behov for rekreation i naturskønne omgivelser.

Mindeplade over maleren J. T. Lundbyes far
JOACHIM THEODOR LUNDBYE.

Efter en brand på »Bækkegården« i Ramløse i 1972 stødte ejeren, gårdejer Ejner Hansen under oprydning på grunden på en oval støbejernsplade.

På den noget rusttærede og meget snavsede plade viste der sig at være en inskription med følgende tekst:

Ioachim
Theodor Lundbye
Oberst
og
Chef for Raketcorpset
Født den 14de Marts 1778
Død den 13de Juni 1841

Da jeg på det tidspunkt var formand for Vejby-Tibirke-Selskabet, henvendte gårdejer Ejner Hansen sig til mig for at forhøre, om jeg ikke ville være interesseret i at overtage pladen til opbevaring eller evt. videre foranstaltning.

Jeg hentede pladen og fik herværende malermester Niels Abildgaard til at påtage sig det ikke helt ringe arbejde med at restaurere pladen. Man prøvede på forskellig måde at gisne om, hvordan Oberst Lundbyes mindeplade skulle være havnet under et gulv på »Bækkegården« i Ramløse.

Også overlæge, dr. med. Ib Ostenfeld, der virker som psykiater ved skolehjemmet »Godhavn«, og som i sin tid havde skrevet sin doktorafhandling om maleren Joh. Thomas Lundbye, viste stor interesse for pladen. Dr. Ostenfeld kunne således oplyse, at obersten boede og døde i sin chefsbolig, en skovridergård beliggende mellem Arresødal og Vinderød kirke »en halv fjerdingvej fra Frederiksværk«. Han blev begravet på Vinderød kirkegård på en plads udset af sønnen, Joh. Thomas, i en krog lige op mod kirken, hvorfra man (mod syd) »ser det dejlige landskab med boligen, hvor vi havde troet, han skulle henleve en lykkelig alderdom«. Sønnen har også malet denne udsigt. – Maleriet findes på Thorvaldsens Museum.

Graven sløjfedes ved kirkens ombygning, og her kommer så spørgsmålet: Hvornår og hvordan er mindepladen havnet på »Bækkegården«.

Fra hærens arkiv, Hirschs danske officerer, om Joachim Theodor Lundbye, f. 14.3.1778, død 1841:

Sekondløjtnant, artillerikorpsset, premierløjtnant	1804
stabskaptajn	1810
kompagnichef	1811
chef for 4. batteri	1814
major	1823
batteribrigademajor	1828
overtøjmester	1830
oberstløjtnant	1833
chef for raketkorpsset	1836
oberst	1840

gift med Catherine Bonnevie, datter af toldinspektør Bonnevie i Kalundborg.

1836 indflyttet i embedsbolig i Frederiksværk, da han blev chef for raketkorpsset, og hvor han døde i 1841, hvorefter hans kone flyttede tilbage til Kalundborg.

I maj måned 1973 satte jeg mig i forbindelse med Tøjhusmuseets chef, direktør dr.phil. Arne Hoff, som jeg tilbød mindepladen til Krudtværksmuseet i Frederiksværk, hvor jeg syntes, den rettelig måtte høre hjemme. Dr. Hoff var enig med mig heri og afhentede pladen på »Godhavn« den 8. maj 1973.

Skolehjemmet »Godhavn«, Tisvilde den 8.5.1973.

C. Bek,
forstander.

DET FØRSTE MØDE MED TISVILDEEGNEN

Erindringer af fru Ingeborg Scharff.

Maleren, professor William Scharff har givet en meget levende skildring af sit barndomshjem »Haarlandsgaarden« i Nationalmuseets fjerde samling under titlen »Danske hjem omkring århundredskiftet«, en beskrivelse, der senere er optrykt i »Kultur og Folkeminder XX 1968«. William Scharff tilbragte en væsentlig del af sin opvækst på denne typiske Tisvilde-gård hos sine bedsteforældre og tanter, og hans arbejde bærer tydeligt præg af den påvirkning, han modtog, og den dybe respekt han nærede for såvel sin familie som den øvrige almuebefolkning på egnen.

Pianistinden, Ingeborg Scharff, der var gift med William Scharff, har givet tilladelse til, at Vejby-Tibirke Selskabet i Årbogen bringer nogle personlige erindringer fra det gamle Tisvilde.

Fru Ingeborg Scharff, der nu bor i Birkerød, stiftede bekendtskab med egnen i 1912 og fortæller, at medens mange byer langs Sjællands kyst ændrede karakter fra rene landsbymiljøer til landleggerområder, bevarede Tisvilde sit uspolerede naturområde og befolkningen sin specielle livsform.

– Endnu prægede mindelserne om hoveriet mennesker i deres angst for stedlige myndigheders indgreb i deres hverdag, ligesom de stadig led under skræk for mystiske kræfter og forskellige former for overtro. Men deres historie fortæller også om den dybe religiøsitet, der var baggrunden for den store sjælsstyrke, generation efter generation havde vist i deres kamp for at overleve og besejre naturens vilde hærgen. Til denne særprægede egn søgte derfor videnskabsmænd, kunstnere og andre åndsarbejdere, fordi de her ventede at finde den hvile i sindet, som er forudsætningen for, at den enkelte i ro og ensomhed kan skabe arbejde båret af åndelige værdier.

– Allerede i slutningen af halvfemserne havde de to store kunstnere Julius Poulsen og Albert Gottshalk søgt hertil. Sidstnævnte malede i flere år udenfor og indendørs på »Haarlandsgaarden«. Han havde sine malergrejer stående der og knyttede sig efterhånden til

familien. Min mand fulgte ham overalt, og Gottshalk tog sig af ham og gav ham lærred og pensler – og lærte ham at bruge dem.

Senere fulgte jo en lang række kunstnere til egnen. Blandt malerne har nok Victor Haagen Müller fæstnet stedets ejendommelige skønhed på sine lærreder i videst omfang.

Gennem sin mand, som fru Scharff var forlovet med i 1912, kendte hun egnen fra hans mange beskrivelser, men ved personligt kendskab måtte hun tage stilling til, om hun kunne give slip på sin bytilværelse i København, hvor hun var beskæftiget med musik, dels som pædagog, dels som koncertpianistinde.

Det var ikke skik dengang, at en ung pige tog alene på besøg hos sin kæreste, og Ingeborg Scharff fik derfor følgeskab af en veninde.

– Vi kørte fra Helsingø i den åbne postvogn. Blæsten var strid, og turen tog lang tid, da der skulle »stimres«*), hver gang der undervejs skulle sættes passagerer af.

Dette møde med den for mig ukendte egn gjorde et så dybt indtryk på mig, at jeg husker det som om, det var igår. Fremmedartet og fjernt fra den idyl jeg ellers forbandt med landliggerområder.

Fra den lange Kildevej var der vid udsigt til begge sider. Skønest syntes jeg over mod Vejby. Gennem Ørby med Bavnen, hvor jeg senere kom til sommerfester. De lyder, vi flere steder kunne se inde på markerne, troede jeg, var mærkelige fattigmandshytter. Fra Holløse bakke ned mod Tibirkebro fik jeg et glimt af Hegnet – og den bugtede vej herfra til Tisvilde By har jeg aldrig glemt.

Til venstre Lundebakkerne og til højre den vidunderlige mose, hvor jeg senere sammen med min mand kom til at tilbringe mange skønne sommernætter med fiskeri fra tørvegravens brinker.

Den veninde, jeg havde med til Tisvilde, var en søster til skuespillerinden Bodil Ipsen og havde samme sans for mennesker og humør, som sin berømte søster. Min mand havde i tide betilt plads til min

* At stimre – det var ikke tilstrækkeligt at sige goddag eller farvel. Først måtte man høre til familien, snakke lidt om naboerne eller tale om vind og vejr, før man kunne afslutte med det egentlige og fortsætte rejsen.

Spånekrogen tjente før familien Scharff overtog ejendommen blandt andet som oplagsplads for det drivtømmer, som blev opsamlet på stranden. Det blev senere forarbejdet og anvendt, og de høvlede spåner gav stedet navnet.

veninde og mig på kroen, som den navnkundige Julius Jensen havde forpagtet. Han havde været chefkok på Marienlyst ved Helsingør og var kendt for sin fine kogekunst og sit belevne væsen. På det tidspunkt og mange år fremefter havde han et stampublikum, som vendte tilbage hvert år. I eftersommeren var det lidenskabelige svampeplukkere, og Jensen forstod at tilberede deres høst. (red.: Han var iøvrigt en hårdnakket modstander af etableringen af jernbanen fra Helsingør til Tisvilde, Drachmann-oplæser og ven med Herman Bang og en meget ualmindelig kromand, der godt kunne finde på at råde sine gæster til på varme sommerdage hellere at skylle munden med koldt vand, når de bestilte øl).

– Fra kroen kunne vi om dagen på egen hånd lære hegnet at kende. Min mand arbejdede dengang den halve dag på Hårlandsgården, hvor beboerne og dyrene i stalden stod model for ham til forarbejderne til de store legender. Om eftermiddagen arbejdede han i Hegnet. Min veninde og jeg for ofte vild og blev snart bange for at vove

os for langt ind af rædsel for hugorme, som man dengang så ret ofte, hvorimod vi kun mødte få mennesker udover dem, der søgte efter svampe. Når vi badede, var det altid ved Godhavn Strand, som var meget lidt besøgt af københavnere. Det var en varm tur frem og tilbage, men dengang var man jo vant til at færdes til fods.

– Efter Jensens flotte middag var min mand parat til at gøre os fortrolige med det egentlige Tisvilde. Jeg skulle ikke alene indføres i familien, men også opleve egnens mest særprægede steder, hvor kroens gæster og landligere sjældent fandt hen. Han sørgede for, at vi fik et virkeligt indblik i befolkningens sæder og skikke, som forekom os meget fremmedartede – og som vi derfor meget nemt kom til at støde an mod. Men det varede ikke længe, før vi kom til at føle os hjemme mellem de mennesker, hvis slidsomme hverdag gav hele egnen sit særpræg. Når vi gik til stejlepladsen for at se solnedgangen derfra, tog min mand os med på besøg hos Lejets fiskerfamilier eller gamle, livskloge originaler, som han kendte og havde holdt af lige fra sin barndom. Sådan kom vi på en naturlige måde ind i deres livsform og bort fra at føle os som landligere.

På kroen betalte vi 2,75 kroner om dagen for fuld pension, og det var mange penge for os dengang. Min mand søgte derfor efter noget billigere til os og fandt en familie, som ville tage os i pension for 2 kr.

Julius Jensen var forstående og gik straks med til, at vi afbrød opholdet i utide.

– Vi flyttede hen til Karl Skomager og hans rare og ejegode kone Anna, der boede i det første hus på højre hånd, når man drejede ud ad Vejbyvejen. Der var ligesom hos mange andre parcellister først tænkt på plads til dyrene. Karl Skomager kunne ikke eksistere ved sin håndtering. Rede penge til købmanden og foder til dyrene måtte skaffes ved, at Karl gik ud som daglejer, og Anna solgte fjerkræ og æg til hønsekræmmeren, som kom kørende hver uge. På den lille jordlod, som hørte til stedet, dyrkede de kartofler, kål og alle slags grøntsager til husholdningen, og tillige rabarber og frugtbuske samt enkelte frugttræer, så der kunne laves frugtgrød ved festlige lejligheder.

De havde ikke før haft sommerboere, men håbede at få den for-tjeneste ud af det, som rygter fortalte om. Det blev en streng tid for Anna. Som hun selv fortalte os, ville hun gerne glæde Karl med, at der kom penge til huse, men samtidig ville hun gøre alt for, at vi kunne få det godt hos hende. Dag og nat sled hun med vask af sengelinned og håndklæder, og hun satte en ære i at udføre det så perfekt som muligt. Vi flyttede ind i deres lille opholdsstue og tilstø-dende kammer, hvor der lige kunne stå et par senge. Det gik ikke op for mig, om de selv sov i udhuset eller i et kammer ovenpå. Stuen var lille, lavloftet og mørk med to fag vinduer ud mod den toppede gårdsplads. Det hele var primitivt, men for os en stor og lærerig oplevelse at leve med i disse nøjsomme menneskers hverdag. Vi var lykkelige over at været sluppet bort fra kroen og dens landliggere.

Om morgenen fik vi hver et vandfad ind på spisebordet, og me-dens Anna så fik ryddet bordet og gjort morgenmaden klar, kom vi i tøjet inde i kammeret. Jeg husker endnu hendes dejlige hjemme-bagte sigtekager og den gennemsigtige chikoriekaffe. Med hensyn til den noget ensidige kost vi fik, måtte vi straks indstille os på at tage den fra den humoristiske side – vi kom til at holde så meget af hende, som vi hurtigt lærte at kende som et oprigtigt og varmhjertet menneske, at maden blev en biting for os. Hun spiste ikke sammen med os, men satte sig altid ved bordet, medens vi indtog vores mad. Gennem det hun fortalte os om sine børn og om venner og naboer, over hvis sorger og bekymringer hun fældede mange tårer, følte jeg mig ofte skamfuld over, hvor ofte man hos byboerne mødte lige-gyldighed og nedvurdering af egnens befolkning, som i mange til-fælde levede et rigt liv sammen med deres nærmest og deres dyr. Jeg så hver dag, hvorledes Anna, som var mærket af aldrig at have kendt andet end hårdt arbejde og slid, havde hele sin hjertevarme i behold. De havde to døtre, som tjente »borte« på hver sin gård. Hun bekymrede sig altid om det, de skulle igennem, når de engang skulle føde børn. Hun var dog ikke sikker på, om det havde været bedre, hvis det havde været sønner, Og hun fældede påny tårer ved tanken om, at så skulle de måske have været i krig en dag.

Af og til kunne der være så meget støj ude fra gårdspladsen, at

vi vågnede ved det. Gennem de små vinduer kunne vi se Anna med nattøjet smøget op omkring skuldrene, siddende på hug på brostenene, medens hun strøede korn og afrevet græs til gæssene og ænderne, medens hun småsnakkede til dem, for at de ikke skulle forstyrre os. Ved morgenbordet beklagede hun så over for os, at det skravl ikke kunne dy sig for at »gøre spektakler«, men vi beroligede hende med, at vores driverliv ikke tog skade.

– Maden voldte hende mange spekulationer. Hun mente, at vi, som kom fra København, skulle have fin mad hver dag. Formaden var enten en eller anden stiv sødgrød eller sødsuppe med store faste melboller eller syltede blommer. Efterretten skiftede mellem rabarbergrød, rødgrød, æbleskiver, klatkager af grødresterne og pandekager. Om søndagen kunne det ske, at vi fik klatkager og pandekager. Så kom hun ind og viste os begge dele, så vi selv kunne bestemme, hvad vi ville have først. Engang, da vi havde besøg af Bodil Ipsen, fik vi rabarbergrød og rødgrød. Den middag glemte hun aldrig! Maden blev altid anrettet i køkkenet, og hun kom ind med en tallerken i hver hånd. Da hun var bange for ikke at gøre det godt nok for sine gæster, var portionerne til at begynde med meget store. Når vi trods god vilje ikke kunne spise op, bar hun en tallerken ad gangen ud i køkkenet, medens hun på sin vej ud spiste de rester, vi havde levnet.

Den ensidige, søde kost blev efterhånden de unge piger for meget, og de fik William Scharff til at bede Anna om at ændre den kostplan, som hun kun havde sat sammen, fordi hun ikke troede, at bymennesker kunne spise den slags mad, som hun og Karl var vant til. Resten af opholdet var kosten da også mere alsidig: æg mellem flæsk, pølser og andre sulevarer med kartofler, kål, gulerødder, rødbeder og andre grøntsager fra Annas have.

– Opholdet hos disse mennesker står nu 60 år efter, siger Ingeborg Scharff, som en oplevelse, der yderligere bidrog til at lære den befolkning nærmere at kende, hos hvem jeg havde valgt at leve mit liv, og jeg tænker ofte med hengivenhed tilbage på dem.

Huset i Lundene

I 1918 kom chancen for Ingeborg og William Scharff til at få eget hus. – Hans Ingemansen, der var gift med den ene af døtrene fra Hårlangsgården og oprindeligt fisker (hvad der på den tid betragtedes nærmest som en mesalliance, en fisker og en gårdmandsdatter), var en mand, der måske nok var fattig på penge, men til gengæld rig på ideer og initiativer.

Han havde sammen med en parcellist fra Holløse og en anden fra Tibirke Lunde dannet et tremandskonsortium, som havde planer om at få flere landleggere til egnen. En dag i begyndelsen af 1918 fik han at vide, at parcellisten oppe i Spånkrogen ville sælge sin ejendom, fordi han kunne få et sted med bedre jord ovre i Taagerup. Konsortiet fandt ud af, at det ville være en god ide, hvis man kunne sælge huset og beholde jorden til en senere udstykning, og Hans Ingemandsen foreslog min mand at købe huset.

– Men, siger Ingeborg Scharff, en ung forkættret maler havde den gang ikke mulighed for at købe hus. Konsortiet havde imidlertid fundet ud af, at hvis de fik os ind i huset, ville vi hurtigt trække mange københavnske købere til, så de kunne udstykke af jorden.

– En dag lokkede Hans Ingemansen os med op for at se på huset. Der var ingen hjemme, men der stod åbent over alt. I stalden stod heste og køer foruden grise i et indelukke. Midt i lergulvet var en rende, som førte ud til aljebeholderen lige uden for. Her var også nødtørftshuset. Muren dannede bagvæg, og sidevæggene var uhøvelde brædder, hvorpå taget var sømmet fast. Ud mod skoven var der ingen dækning. Mellem stalden og den meget store lo var en bred vognport med en klinkedør ind til loen, hvorfra der var en smal dør ind til stuehuset. Det indeholdt en lille stue med en smal dør til en lille snæver aftægtsstue og endelig nok en dør ind til den store øvestue. Alt var meget forfaldent.

Efter gennemgangen sammen med Hans Ingemansen drøftede man mulighederne for at overtage huset og pludselig kom konsortiets to øvrige medlemmer til, kørende i en kæpstoksvogn, og i løbet af en halv time var Ingeborg og William Scharff ejere af huset og en stump jord foran og bag ved ejendommen.

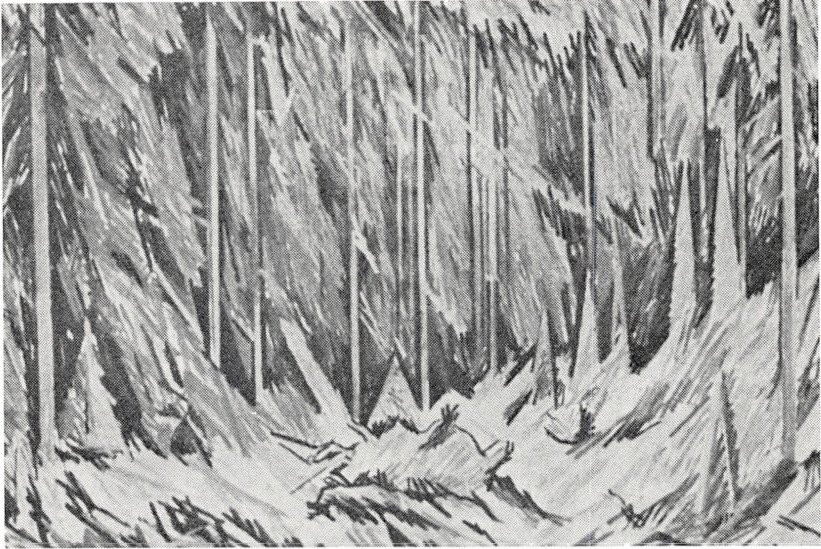
– Vi gav 6.000 kr. for det. Hans Ingemansen, der nød stor anseelse, havde ordnet det således med banken, at vi ikke skulle give nogen form for udbetaling de første 5 år. Skønt huset var forsømt, så vi straks, at køkkenet var brugeligt med komfur og et stort køkkenbord, og vi var så lykkelige, som om det var et slot, vi havde fået – og netop i Lundene, hvor vi så mange aftener var gået op til Blæsbjerg for at se ud over Tibirke mose. Efter sin konfirmation havde min mands far tvunget ham i malerlære, så nu kunne han selv udføre meget af istandsættelsen.

– Den dag, vi overtog det, mødte der os forskellige overraskelser. Køkkenet var tømt for alt inventar. Et kort stykke rør, som stak ud af skorstenen viste, at der havde været et komfur. Loftet over stuen viste sig at være af tykt lærred udspændt fra væg til væg. Det bølgede ustandseligt, når rotter og mus pilede hen over det og gjorde spektakel, og vi turde slet ikke kravle derop ad stien fra loen. Efter krigen var der rationering, og det var meget vanskeligt at skaffe petroleum. Vi fastgjorde en karbidlampe midt i lærredet, og når den gyngede, stank den, så vi hele tiden måtte lufte ud. Der var kun efterladt een kakkelovn i huset – i øvestuen, så den petroleum, vi kunne få tildelt, måtte anvendes i en petroleumsovn i stuen.

En dag besluttede min mand sig til at lave et lille hul i lærredet, og gennem en slange fra karbidlampen gassede han i flere dage dyrene.

– Også loftet bød på overraskelser. Blandt meget andet slidt og ubrugeligt inventar måtte vi bære over 50 rustne og bundløse spande ned sammen med omkring 70 filthatte, der var slidte og fedtede. Ingen havde nogensinde turdet kassere noget. Spandene brugtes endnu til at skærme nye planter, som ellers ville blive ødelagt af hønsene, der gik frit omkring. Det tog os måneder at rydde loftet.

Det blev til et gennem årene kostbart arbejde at få Spånkrogen gjort til det hjem, hvor hovedparten af min mands kunstneriske arbejde er blevet til. Forøvrigt viste det sig snart, at konsortiets forventninger blev indfriet. 14 dage efter at vi havde overtaget huset, kom maleren Julius Poulsen på besøg i den tro, at det stadig tilhørte den tidligere ejer. Han ville tale med ham om at købe det, og stor

Tisvilde Hegn.

blev hans forbavselse over at træffe os. Vi rådede ham til at skynde sig ned til parcellisten i Tibirke Lunde, og der blev handlet hurtigt. Snart efter købte maleren Carl Jensen – min mands nærmeste ven – Las Lorents' hus, og inden længe blev vi mange naboer i Lundene.

– De første par år, vi boede i Lundene, var prægede af efterkrigstidens indvirkning på egnen. Til ballerne ovre i Vejby forsamlingshus havde karlene deres penge med i cigarkasser, og en karl havde tapetseret hele sit kammer med røde enkronesedler. Den egenartede atmosfære, der tidligere havde hersket, gled bort og afløstes af en forrående ligegyldighed hos ungdommen. Jeg kan endnu huske en aften, da min mand og jeg var på vej ned til Hans Ingemansen, at vi på lang afstand blev opmærksom på et par store hvide damebukser, som var hejst op i toppen af den høje stander på hjørnet af Vejbyvejen. Det var karlenes måde at håne en af byens »allemandspiger« på.

Ingeborg Scharff fortæller, at hendes mand lige til sin død følte dyb taknemmelighed over for stedets befolkning, som med tålmodig-

hed og interesse hjalp ham gang på gang med at stå model for ham. Han blev aldrig betragtet som en af egnens kunstmalere, men blev ved at være »Grethes dreng far Haarlandsgården«.

Vi håber i næste årbog at kunne bringe fortsættelsen af fru Scharff's erindringer, hvor der fortælles om almenbefolkningens levevis, dens loyalitet over for hendes mand og om den overtro, der helt og i vor tid satte sit præg på egnens befolkning.

Til orientering for sine gæster havde Julius Jensen udarbejdet en fortegnelse over vejlængder fra kroen til de mest anvendte mål for udflugterne.

Redigeret af Else Kjær.

VEJLÆNGDER FRA TISVILDE KRO

	km		
Købmanden	0,5	Vejby	3,1
Pyramiden	0,7	Louisehøj	
Skovled	0,8	ad sti langs gærde	
Helene grav	0,8	og brandlinie	3,5
Tibirke bro	1,3	Harehøj	
Frøbakke	1,5	ad sti langs gærde	
Råbjerg	1,5	og brandlinie	4,0
Stranden		Ørby	4,1
ad Godhavnvejen ...	1,7	Brantebjerg ad gærdesti	
Nordhus (skovløber) ...	1,8	og brandlinie	4,2
Tibirke by	1,8	Brantebjerg strand	
Helene kilde ad		ad skovvej	4,2
markvej og gærde ...	1,8	Forvitrede skov ... ca.	4,3
Kong Hans høj	1,9	Bangshøj	5,0
Tisvilde leje		Asserbo skovled	5,2
(badehotel)	2,0	Sandkro ad skovvej ...	6,3
Holløse	2,1	Stængehus	6,6
Tibirke kirke		Rågeleje over Vejby ...	7,2
ad landevej	2,5	Helsinge over Ørby ...	8,8
Strand ved lejet		Liseleje strand	
ad skovsti	2,6	over Sandkro	12,1
Tibirke kirke		Frederiksværk	
ad skovvej	2,9	station	ca. 12,8

SKOMAGEREN – DER IKKE BLEV VED SIN LÆST

men skabte sit eget paradis, som også blev til glæde for andre.

Sorte svaner fra Australien, kinesiske mandarinænder, sibiriske svanegæs, edderfugle og mange arter af svømmefugle glider stille hen over en blank vandoverflade. Inde på bredden kagler en ganske almindelig høne – ganske vist af den italienske race – på 22 nysgerrige og aktive dunklumper, der træder vande i betryggende afstand ude i »Svanekæret«. Hun er adoptivmoder for en stor del af flokken og overvåger fra sin plads på det tørre, at flokken til stadighed er fuldtallig og samlet.

Jumbo, der går frit omkring eller rettere hopper, rejser de lange ører et øjeblik og fortsætter så med at gnave videre i en dejlig franskbrødsskorpe, sådan som kaniner nu synes om det.

Og ude i skure og under halvtage er nyt liv på vej. Duer kurrer med dybe strubelyde, og advarende kluk lyder fra rederne, når et æg bliver taget op. En spæd bankelyd høres, når man holder ægget op til øret, og fortæller, at nu er en ny generation snart parat til at hakke sig vej ud til livet.

Alt dette tilhører en privatmand, der heldigvis er villig til også at give andre adgang til dette paradis, som ligger i Tisvildeleje for enden af Kuhnertsvej. I dag er det så moderne »at stå af ræset«, men skomagemester Eskild Olsen, stod af allerede som 50årig for 23 år siden.

– Da jeg lagde op, købte min kone og jeg stedet her efter at have drejet nøglen om i min forretning på Hovedgaden. Eskild Olsen lader blikket glide ud over søen, hvorfra der lyder et brus, da en svane letter for at indhente sin mage, der glider afsted side om side med en blishøne.

– Men det så ikke sådan ud, da vi overtog det. Oprindeligt var det en mergelgrav, hvorfra der blev hentet materialer til at mergle den magre sandjord heroppe. Da gravningen holdt op, syntes den

tidligere ejer, at hullet burde fyldes op, og adskillige læs affald blev bragt hertil og væltet ned i mergelgraven.

Når man ser ud over det kønt anlage og velholdte areal med den blinkende sø, er det vanskeligt at forestille sig, at det har været en mergelgrav og langt vanskeligere at forstå, at det har tjent som affaldsplads.

– Adskillige vognlæs og trillebøre fulde måtte først fjernes, inden opbygningen af søen kunne begynde, siger Eskild Olsend. – Først skulle bunden og siderne beklædes, og hertil blev brugt mere end 16.000 mursten. For at lette fuglenes opstigning fra vandet, blev siderne anlagt i terrasser, og ude i søen blev bygget små »øer«, som nu er taget i besiddelse af stedets fjerede beboere. Uden for rederne sidder de farveprægtige hanner med metalglinsende fjer og våger over deres mager, som har trykket sig ned over de æg, der skal sikre slægtens videre beståen.

En rundtur i haven under de store træer viser imidlertid, at selv om alt ånder fred og ro i øjeblikket, er det nødvendigt med skræmmemidler, såfremt de små unger skal have lov til at vokse sig store. Fra en høj pæl flakser en krage med udbredte vinger i vinden og får pludselig en til at tænke på eventyret om Klodshans. Nedenunder pludrer guld- og sølvfasaner, som snart vil spadserer rundt omgivet af dunede unger. Men de små pon-pon'er er et yndet objekt for sultne krager og skader og griske rovfugle, som hurtigt kan få ryddet ud i en søskendeflok, hvorfor det har været nødvendigt til skræk og advarsel at hænge den døde krage op.

Sammen med de majestætiske, store fugle ude i søen boltrer troldænder, spidsænder, brudeænder, krikænder og vildænder sig. Mange andre arter er repræsenteret, og i højsæsonen er det ikke ualmindeligt, at et par hundrede fugle har taget reservatet i besiddelse.

– De fugle, jeg selv anskaffer, er alle stækkede, siger Eskild Olsen, – ellers ville det være umuligt at beholde dem. Men det sker også, at fremmede fugle slår sig ned og hviler ud, inden de fortsætter rejsen mod nord eller sydpå.

Under spadsereturen rundt om søen høres pludren, klukken og pippen, mens små godbidder fra Eskild Olsens foderspand falder af

til såvel hønsefluglene som de svømmefugle, der nysgerrige og læk-kersultne er steget op af vandet. En knirkende lyd som fra en usmurt trillebør blander sig i symfonien, og en lille flok perle- og dværghøns slutter op for at få del i det lille ekstramåltid. Jumbo holder sig i nærheden. Han har efterladt sin franskrødskorpe under en busk til et senere måltid.

Eskild Olsen og hans kone har skabt den enklave, og mange mennesker har gennem årene lagt søndagsturen eller ferieudflugten om ad Svanekæret – ikke blot de ornitologisk interesserede, men også mange blomsterelskende, der har kunnet hente gode råd.

Huset, der ligger med udsigt til søen, er omgivet af gamle og meget smukke buske, der bærer blomster i mange forskellige farver, og bag bygningen strækker sig en stor græsplæne, som brydes af blomsterbede og busketter, som rigtig trives i læ af de graner, som blev plantet som ganske unge, da ejendommen blev overtaget. Mange haveejere har nydt godt af det utal af træer, som Eskil Olsen plantede i sin tid, og de graner, der nu er tilbage, har vokset sig store og danner et skjærmende hegn omkring de løgplanter og stauder, der lige fra tidligt forår til hen i eftersommeren får de grønne træer til at virke som en palet med alle spektrets farver blandet med kyndig hånd.

Interessen for blomster og dyr fik Eskild Olsen allerede i sit barndomshjem i Esbønderup.

– Vi var tolv søskende, og vi skulle alle hjælpe til, lige fra vi var børn. Det var tidligt op om morgenen for at hjælpe til, inden vi skulle i skole, og når vi kom hjem, måtte vi igang igen. Kun om søndagen kunne vi holde fri, vel at mærke hvis vi skulle i søndags-skole, ellers skulle vi arbejde til klokken 12. Men min far havde stor interesse for havearbejde, og han var meget stolt, da han i en nord-sjællandsk avis blev betegnet som den, »der havde Nordsjællands smukkeste og mest særprægede have«.

Det var imidlertid mest arbejdet i marken med roer og turnips, der holdt Eskild Olsen beskæftiget i de helt unge år, men allerede før familien flyttede fra Hovedgaden, havde han gjort sig bemærket ved sin smukke have, hvor mange standsede op og beundrede de

sjældne planter, fik en hyggesnak og hentede gode råd og sommetider fik en aflægger af en særlig eftertragtet plante.

Eskild Olsen og hans kone, der er fra København, har nok at se til. De har delt arbejdet mellem sig. Han tager sig af alt det uden-dørs, medens hun holder sig til de indre regioner. De er tilfredse med tilværelsen, men har dog en bekymring. – Vi har ingen børn eller andre, som kan overtage det hele, når vi engang ikke kan passe det mere, siger Eskild Olsen.

Var det mon en idé, hvis . . . . .« Han bliver afbrudt midt i sine spekulationer, da et nyt hold gæster kommer ind i haven. – Folk kan komme og gå, som de har lyst til, og så længe de selv ønsker, men man kan da sige »goddag«, og Eskild Olsen går hen for at hilse på de nyankomne.

Else Kjær.

NORDSJÆLLANDS HELLIGKILDER

Overtro har gennem mange århundreder haft sit stærke greb i menneskene. I vor realistiske tid er der næppe mange, som tror på Helene kildes undergørende kraft eller på den helbredende virkning, en overnatning på hendes grav en Sct. Hansnat kunne have på syge og værkbrudne.

Af alle nordsjællandske kilder er Helene kilde vel nok den bedst kendte, men i 1929 udsendte maleren Arnold Olsen en smuk, lille bog, Nordsjællands Helligkilder, som han selv havde illustreret med fine pennetegninger. Bogen viser, at der rundt om i de nordsjællandske sogne fandtes et utal af kilder, der næsten alle havde en lægende kraft.

Den kendte sognepræst Emil Steenvinkel, der ved bogens udgivelse residerede i Søborg præstegård har forsynet bogen med et forord og skriver heri blandt andet:

Folketroen har altid haft let ved at forbinde Forestillinger om Naturguders Bolig i de levende Kildespring, som fandtes i Skov, Mark og Vang. Kilden vældede frem af det lønlige, dybe, kølige Gemme. Ofte sprang den frem af Jorden paa en overraskende, pludselig og voldsom Maade, som fik Folk til at studse og tænke: »Her maa noget overnaturligt have en Finger med i Spillet!« Ligesom en stor Sten i Nærheden af en Kirke let vakte den livlige Folkefantasi til at tænke: »Den store, vældige Sten maa sikkert en Trolde eller Landvætte have kastet efter Kirken, da dens Klokker begyndte at ringe!«

Saaledes blev let et Kildevæld, der brød frem under en Kirkebakke, til en hellig Kilde, hvis iboende Lægedomskræfter blev stadfæstet fra Slægt til Slægt. Kildevældet løb jo ofte igennem Kirkegaardens Sandlag. Man tænkte sig da, at det rindende Vand berørte de hellige Martyrers Ben, som muligvis laa begravet der, altsaa var Kilden hellig! At Munkene har grebet denne Folketro paa de hellige Kilders Lægedomskraft med Begærlighed, er givet. Selv har de vel tildels delt Tidens frodige Overtro paa dette Omraade, og dygtige Forretningsmænd var de ogsaa.

Mange Steder opstillede Munkene en Kildeblok. (Saadanne findes endnu i Tisvilde By og ved Nøddebo Kirke). Et Billede af den fattige Lazarus og en Indskrift med f. Eks.: »Betencke de arme, saa vil Gud over eder forbarme«, blev sat op og maatte jo gøre sit Indtryk, eller det valfartende Folk blev mindet ved en Tavle om at huske at give en Gave til et helligt Formaal, »Kirken, Klosteret eller de spe-dalske.«

At Lægedomskildernes helbredende Kræfter skulde være simpel Indbildning og pure Overtro, behøver man nu ikke at slutte. Vitterligt er det, at radiumsholdige Kilder findes den Dag i Dag i Danmark – paa Bornholm f. Eks. En Del Opsigt vakte det for nogle Aar siden, da man her i Nordsjælland i et Par Kilder, som vælder ud i Esrom Sø, nær Nøddebo, fandt stærkt radiumsholdigt Kildevand. Om de berømte udenlandske Brøndkursteder Carlsbad og Teplitz o. a. er der ingen, som nærer Tvivl, naar det angaar Behandling for Gigt og lignende. Hvorfor skulde saa f. Eks. Helene Kilde ikke kunde hævde sit Ry. Og at her i Middelalderen vitterligt skete Helbredelses-undere, kommer man ikke uden om. Hele dette Spørgsmaal om de hellige Kilders Forhold til Folkeovertroen (eller Troen) trænger til en grundig Behandling.

Det er derfor med Glæde, jeg nu ser, at oven i Købet en ægte »indfødt« Nordsjællænder, Maler *Arnold Olsen* fra Esrom – efter min Tilskyndelse har forsøgt at give et varigt Billede af Kildernes Historie og de Sagn, som knytter sig hertil.

Hans fine, smaa Pennetegninger og den morsomme, folkelige Maade, han fortæller Sagnene paa, fortjener den Paaskønnelse, at hans Bog bliver solgt vel særligt til de historisk interesserede Nordsjællændere – men ogsaa til andre Kredse af vort Lands Befolkning.

Nærværende Skrift er et ægtefødt Barn af Nutidens stigende historiske Interesse, og det er mig en Glæde at staa Fadder til »Barnet«.

Søborg Præstegaard, 5. Oktober 1929.

Emil Steenvinkel,
Sognepræst.

Med tilladelse bringes et uddrag af »Nordsjællands Helligkilder« om

de kilder, som i 1929 fandtes i de sogne, som hører under Helsingø Kommune:

MAARUM SOGN

Orerkilde

Paa en Bakkeskraaning Sydvest for Skovløberhuset i Holgerskøb findes en Kilde, som hedder Orerkilde. Herom fortæller Sagnet, at den har været en Helligkilde, og at en Dreng, som var druknet i en Mose, blev kaldt til Live igen, ved at Drengens Moder badede ham med Vand fra Orerkilde og samtidig paakaldte den hellige Abbed Vilhelm fra Æbeltoft Kloster.

En gammel Kone, kaldet Kirsten Holgerskøb, fortæller, at for ca. 70 Aar siden brugte man at skylle Tøj i Kilden.

Nu er Orerkilde kun et Mudderhul, Løv og Grene har snart fyldt den gamle Kilde.

Ravnebjergkilderne

Imellem Maarum og Nellerød ligger et Bakkedrag, som kaldes Ravnebjerg-Bakken. Paa denne Bakkes Vestside findes Kildespring, som Folk har tillagt lægende Kraft.

Sagnet paastaar, at Ravnebjerg skal have været Offersted i Oldtiden.

VALBY SOGN

Salekilde

Nord for Valby Kirke ligger en Kilde som hedder Salekilde. Vandet er nu drænet hen til et Kær, som kaldes Salekæret. Den bruges nu som Branddam for Valby og Omegn.

Man vil paastaa, at Salekilde skal have været en Lægekilde, men de sidste 50 Aar har slettet Oplysningerne herom.

Syd for Valby Kirke er et Stykke Jord, kaldet Kirkevangen, og paa denne Jord har i Middelalderen Galgen staaet. Der har ogsaa været Tingsted i Valby.

Herom fortælles, at en Gang havde man dømt en Forbryder til at hænges. – Der paastodes, at han var uskyldig dømt. – Man havde

faaet Strikken lagt om Halsen paa ham og klynget ham op i Galgen; men i sidste Øjeblik kom en sort Hest løbende i Retning fra Salekilde og hen under Manden i Galgen, saa han fik Fodfæste paa Hestens Ryg. Han fik løst Strikken af Halsen og derefter red han bort. – Man saa ham aldrig mere.

Valbyegnen er rig paa Oldtidsminder. Ved en lavning, der kaldes Kalen, der i Oldtiden som en lille Fjord strakte sig ind i Landet fra Kattegat, og som nu gaar hen til Valby Hegns vestlige Side, ligger der inde i Skoven en Række Stendysser, som man vistnok kan regne til Nordsjællands smukkeste Oldtidsminder.

HELSINGE SOGN

Lovkilde

Lidt Vest for Skovløberhuset i Højbjerg Hegn ligger en Kilde, som hedder Lovkilde, i Nærheden af en Mose, kaldet Raabjergmosen. Sagnet siger, at Lovkilde har været en Helligkilde fra Oldtiden.

I Broncealderen brugte man at ofre Husgeraad og Dyr i de hellige Kilder.

I Raabjergmosen blev for nogle Aar siden gravet efter Kalk, og der traf man paa en Kilde, hvori man fandt Potteskaar, Vildsvineben og Tænder, ligeledes Hovedskallen af en Urokse.

Af mærkelige Stednavne i Kildens Nærhed kan nævnes Kadebro, Krattebjerg og Trosengen.

En Langdysse har ogsaa ligget i Nærheden. Den er desværre ødelagt af Forstvæsenet for ca. en Snes Aar siden. – Alle Stenene er fjernet og slaaet i Stykker. – Endnu kan man se Hullerne i Jorden, hvor Stenene har staaet.

Og til sidst berettes endnu engang om Helene kilde i Tisvilde. Sagnet har flere versioner; her er det i Arnold Olsens gengivelse.

TISVILDE

St. Helene Kilde

Af alle Nordsjællands Helligkilder er St. Helene Kilde ved Tisvilde den, der er bleven mest berømt. Om den hellige St. Helene

gaar der flere Sagn, og et af disse vil paastaa, at paa en stor Gaard i Nærheden af Arildsleje paa den nordlige Kyst af den svenske Halvø, Kullen, boede en Fru Ingrid med sine tre Børn, Arild, Thora og Helene. Som Enke indgik Fru Ingrid Ægteskab med en Herremand David, som havde flere Sønner.

David blev en grum Stiffader for Fru Ingrids Børn, og for at rydde dem af Vejen blev de sendt med et Skib ud paa Havet. Skibet var ladet med brandfarlige Ting, David lod sætte Ild paa Skibet, for at Børnene skulde omkomme i Flammerne.

De slap imidlertid fra det brændende Skib, men druknede i Havet. Nogen Tid efter drev Arild i Land paa den nordlige Side af Kullen. Her udsprang en Kilde (Arilds Kilde), og efter ham er Arildsleje opkaldt.

Thora drev op ved Hallands Kyst, og Stedet blev kaldt Thora-skov. Om Helene fortælles, at en stor Sten hævede sig fra Havets Bund og bar hendes Legeme over til Sjællands Kyst ved Tisvilde i Tibirke Sogn. Ved Lavvande kan man endnu se Stenen, som skal bære Mærker af hendes Legeme.

Da man vilde føre Helenes Lig til Tibirke Kirke, brast Skrænten, saa man kunde føre Liget op gennem Skraaningen, og der, hvor man først hvilede, fremsprang pludselig en Kilde, som i tidligere Tid skal have haft tre dybe Væld. Men da en ugudelig Person søgte Lægedom for Syfilis og satte sine Fødder i det ene Væld, udtørredes dette kyske Kildevæld næsten straks.

Det var Meningen, at Helene skulde begraves paa Tibirke Kirkegaard. Men undervejs talte Bærerne uhøviske Ord. Da blev Liget saa tungt, at det sank ned i Jorden paa det Sted, hvor Graven endnu findes.

Her kom de syge og værkbudne Aar efter Aar i Nætterne om St. Hans. I lange Vogntog kom de fra store Dele af Sjælland for at søge Lægedom ved den rindende Kilde paa den skønne Skrænt.

Her kom altsaa Folk igennem 700 Aar og slog sig ned. Det var nemlig i 1251, at Kilden kom i Ry for sin undergørende Kraft, og store Markeder afholdtes omkring Graven og Kilden.

Endnu findes et Rækværk om Helenes Grav, og i Midten ligger en

kløvet Sten. Tænk, om den kunde fortælle? Hvad har den ikke hørt af Sorg, Jammer, Anraabelser og Velsignelser.

Det var ikke alle, der troede paa St. Helene. Saaledes fortælles om en vantro Præst i Helsing, Hr. Jens. Til ham kom en fattig, blind Mand og bad om en Almisse til at lægge i Helenes Kildeblok i Tisvilde By. Han vilde bede hende om sit Syn. Da svarede Præsten: »Der har Du to Skoling at ofre for dig selv. Men jeg har en blind Hest, vil Du ikke ogsaa bede for den, saa faar Du to Skilling til«.

Den blinde Mand lagde de fire Skilling i Blokken. Da skete det, at baade Manden og Hesten blev seende, men Præsten, Hr. Jens, mistede sit Syn. Den hellige St. Helene lader sig ikke spotte!

I ca. 1850 skal der have staaet et udskaaret Billede af Træ ved Kilden, forestillende St. Helene; men en Mormonpræst skal have taget det med til Amerika.

Vil man besøge St. Helene Kilde, bør det være en St. Hans Aften, naar Baalene lyser i Horisonten og blusser alle Hekse og Trolde bort fra Danmarks Land.

ST. HELENE KILDE-BLOK

Den taknemlighed, der opfyldte de helbredte, som havde besøgt Helene kilde og grav, kan tydeligt aflæses af det regnskab, som blev ført over St. Helene Kilde-Bloks indhold, når den hvert år tømtes i overværelse af præster og andre embedsmænd.

I en bog om kirken i Tisvilde, udgivet 1903 af Niels Pedersen, der var født på egnen, findes det nedenfor opstillede regnskab.

Meget kan aflæses heraf – krig, pest, tyverier, brande og onde år. Mærkeligt er det også at se, at præsterne i de sogne, der i dag udgør Helsingørskommune med undtagelse af Mårumsogn, allerede i 1666 havde sluttet sig sammen om kildeblokken og deltog i den årlige åbning.

I forfatterens slutbemærkninger nævnes pastor C. C. Jensen. Carl Christian Jensen beklædte præstekaldet ved Tibirke og Vejby kirker fra 1859, til han i 1886 tog sin afsked og flyttede til København, hvor han døde i 1895. Han ligger begravet på Vejby Kirkegård.

ST. HELENE KILDE-BLOK

I Laurits Sørensen Weibyes Indberetning af 1647 staar der:
 „I Tisvilde bye staar bloken med skur ober, og ere fire laaser
 for den, hvis nøgler ere betroede Provsten, Regimentskriveren,
 Præsten i Weibye og Helsing. En tredie Deel tilkommer Ti-
 birke Kirke; de andre toe Deele kommer til Soggeneses fattige
 paa det ganske Cronborg Amt; men de Præster, som ere hber
 Michelsdag ved blokens aabning, faar altid en dobbelt broder
 lod til deris fattige frem for de andre Sogner. I bloken er un-
 dertiden hollandske Ducater og bancoreddel af 10 Rdl. og svens-
 ke penge.”

Tilstedeværende ved Aabningen 1666 var: Hans Rostgaard, Ride-
 foged paa Kronborg Len.¹⁾ Magister Hans Madsen Kjuse, Provst, Præst
 til Ramløse-Annisse. Søren Arentsen Bøtcher, Præst til Vejby-Tibirke.
 Hans Knudsen Loholm, Præst til Helsing-Valby og hans Kapellan,
 Christopher Mortensen.²⁾

18 12 1666 192 ¹⁾ Slettedl. Deraf til	18 5 1671 232 Sld.
Præsteenken i Vejby, salig Søren	21 — 1672 214 --
Berthelsens Efterleverske 6 Sldl.	16 6 1673 198 --
21 11 1667 156 Sldl. Deraf til Hr.	16 -- 1674 206 --
Hendrik Mortensen i Blidstrup til	21 — 1675 167 ---
hans afbrændte Præstegaard 12	11 5 1676 142 —
Sldl. ²⁾	15 6 1677 72 --
10 12 1668 200 Sldl.	18 --- 1678 93
1669 Peder Ørløs stjal af Blokken	17 -- 1679 165
ved at bryde den itu.	21 1680 162 -
18 5 1670 208 Sldl.	13 --- 1681 274 -- Dagen før Pin-

¹⁾ Indtil 1681. Derefter Amtsforvalter indtil hans Død, 31 December 1684.

²⁾ Da det hvert Aar er de samme Navne som gentages — med Aarrækkers Mellem-
 rum selvfølgelig ombyttet med de, efterhaanden nyansatte Præsters Navne — udelades
 disse helt. Angaaende de stedlige Sognepræster henvises til foranstaaende Præsterække.

³⁾ Præsten fra Blidstrup har paa Grund af hans Præstegaards Brand hørt til de Mod-
 tagende, hvorfor hans Navn midlertidig mangler blandt Uddelerne.

sedag brændte 10 Bøndergaarde i Ramløse, hver faar 10 Rdlr.	22 10 1710 163 Rd. 3 M.
19 6 1682 313 Rd.	6 — 1711 kun 5 Rd. 3 Mk. 11 Sk. formedelst Contagionens (Pestens) Skyld. Kildelaagens Hængsler og Stabler Smedearbejde 1 Mk. 8 Sk.
18 — 1683 293 — Hans Jydes Gaard afbrændt, faar 10 Rd.	De tvende Kilder aldeles ødelagte og Huset over Kongens Kilde meget brøstfældigt. (Kongens Kilde var den saakaldte Badstue, anlagt af Chr. IV. Den laa et godt Stykke Vej fra Helene Kilde. Stedet paavises endnu, og kaldes „Bastekæret“ o. Badstuekæret).
17 6 1684 334 Rd. 1 M. 8 S.	27 9 1712 147 Sid.
15 — 1685 299 — 3 — Den 26 November s. A. udtaget af Blokken 77 Rd. 3 M. 8 S.— De andre Penge atter nedlagt.	24 10 1713 152 Rd. 3 M. 6 S.
26 5 1686 202 Rd. 3 M.	16 11 1714 207 — 1 — „ —
19 — 1687 255 — 1 —	7 — 1715 175 Sid. 2 — 11 —
6 6 1688 262 — 3 —	24 — 1716 176 — 2 — 12 —
11 — 1689 173 — 2 —	26 10 1717 173 —
16 — 1690 191 — 3 —	11 8 1718 205 —
21 4 1691 kun 65 Rd. 3 M. 8 S.— I Krigstid. Blokken opbrudt.	7 9 1719 180 Rd. 3 M. 4 S.
27 10 s. A. 200 Sid. 1 S.	29 8 1720 136 — 1 — 8 —
25 — 1692 183 — 8 —	23 9 1721 156 — 2 —
3 — 1693 292 — Deraf 15 Sidl. i Ducater, 33 Rd. i danske Kroner.	4 7 1722 128 —
17 10 1694 250 Rd. 1 M. 8 S.	13 — 1723 199 —
27 9 1695 286 — 1 — „ —	3 11 1724 181 —
11 — 1696 250 — „ — 8 —	23 8 1725 161 —
23 — 1697 218 — 1 — 8 —	17 9 1726 157 — 3 — 8 —
I Blokken en liden Guldring med en Diamant vurderet til 3 Rd.	22 8 1727 160 — 1 — 8 —
15 9 1698 206 Sid.	29 7 1728 171 —
22 — 1699 209 —	27 — 1729 110 —
24 — 1700 147 — 1 M.	18 — 1730 99 — 5 —
9 — 1701 183 — „ — 4 S.	31 — 1731 101 —
23 — 1702 167 — „ — „ —	24 — 1732 81 —
11 — 1703 213 — 3 — 8 —	19 8 1734 118 — 1 —
30 — 1704 198 — 1 — 4 —	25 — 1735 96 — 1 — 8 —
12 11 1705 171 — 1 — 10 —	Paa Grund af Krigen.
5 — 1706 183 Rd. 2 M. „ S.	30 — 1736 125 —
27 9 1707 180 — 2 — 8 —	10 10 1737 109 —
8 11 1708 198 — 1 — 12 —	20 8 1738 70 — 5 — 8 —
Kvinden for at toe Kilden 1 Mk.	22 10 1739 81 — 2 — 10 —
Vagten for at se til Blokken 3 M.	
29 10 1709 176 Rd. „ M. 7 S.	

31	8	1740	59	Rd.	3	M.	9	S.	Haard	29	8	1759	114	Rd.	3	M.	„	S.	
									Vinter, dyrt og besværligt Aar.	19	9	1760	110	—	5	—	3 ¹ / ₂	—	
29	—	1741	79	—	1	—	3	—		10	—	1761	139	—	5	—	1	—	
13	9	1742	90	—						6	—	1762	142	—	„	—	10	—	
									Til Bønderne i Tisvilde for Skade de lide paa deres Rug og Korn for samme Brønds Skyld 4 Sldl.	25	—	1763	141	—	4	—	8	—	
									Til Præstegaarden i Blidstrup i flere Aar 30 Sldl.	24	9	1764	145	—	2	—	6 ¹ / ₂	—	
30	8	1743	112	Rd.	„	M.	12	S.		9	—	1765	133	—	2	—	13 ¹ / ₂	—	
23	9	1744	130	—	1	—				18	—	1766	133	—	1	—	1 ¹ / ₂	—	
28	9	1745	123	—						1	10	1767	109	—	3	—	6	—	
17	10	1746	100	—						21	—	1768	100	—	„	—	6	—	
2	11	1747	122	—	2	M.	8	S.		19	9	1769	99	—	1	—	3	—	
1	8	1748	100	—	1	—	8 ¹ / ₂	—		27	—	1770	97	—	„	—	7	—	
22	9	1749	109	—	„	—	„	—		8	10	1771	87	—	1	—	14	—	
31	8	1750	135	—	4	—	13	—		6	—	1772	87	—	1	—	6	—	
13	9	1751	129	—	1	—	10	—		5	11	1773	99	—	1	—	5	—	
5	—	1752	159	—	4	—	15	—		31	10	1774	141	—	2	—	3	—	
16	10	1753	156	—	2	—	10	—		25	9	1775	130	—	2	—	6	—	
4	11	1754	171	—	2	—	4	—		3	10	1776	125	—	„	—	10	—	
15	9	1755	136	—	5	—	12	—		30	9	1777	113	—	1	—	8	—	
1	10	1756	115	—	„	—	10	—		22	—	1778	106	—	„	—	„	—	
22	8	1757	134	—	5	—	10	—		5	10	1779	133	—	1	—	8	—	
15	9	1758	102	—	2	—	10	—		5	—	1780	116	—	5	—	9	—	
										17	—	1781	102	—	4	—	15	—	
										18	—	1782	93	—	„	—	4	—	

Her standser Optegnelserne. Fra andet Sted forlyder dog, at der ved Aar 1798 endnu indkom aarligt over 100 Rigsdaler. Angaaende det nyere Regnskab kan bemærkes, at tilstedeværende ved Blokkens Aabning var nu kun Sognepræsten og Amtsforvalteren fra Esrom. Efter 1873 blev der kun aabnet hvert tredje eller femte Aar da der knapt var de Penge i, som skulde til for at afholde Udgifterne blandt andet til Smeden, som maatte hjælpe at aabne den rustne Laas.

16	9	1851	7	Rd.	5	M.	6	S.	Intet til Tibirke Kirke og til Fattige.							
22	10	1852	7	—	1	—	3	—	do.							
11	—	1853	4	—	5	—	2 ¹ / ₂	—	do.							
11	—	1855	Tib. Kirke	1	Rd.	1	M.	9	S.	Fattige ¹⁾	2	Rd.	3	M.	3	S.
24	9	1857	—	—	2	—	1	—	12 ² / ₃	—	4	—	3	—	9 ¹ / ₃	—
21	—	1858	—	—	1	—	2	—	„	—	2	—	4	—	„	—
24	—	1861	—	—	1	—	2	—	6	—	2	—	4	—	12	—
28	—	1863	—	—	2	—	5	—	15	—	5	—	5	—	15	—

¹⁾ I Tibirke Sogn.

8	11	1864	Tibirke Kirke	1 Rd.	4 M.	11 S.	Fattige	3 R.	3 M.	5 S.
24	10	1865	—	—	1	1	—	2	2	—
29	—	1866	—	—	—	1	—	2	—	3 $\frac{1}{3}$ —
25	11	1868	—	—	1	5	—	3	4	—
23	9	1869	—	—	—	2	—	—	5	7
20	—	1870	—	—	—	2	—	—	4	11 $\frac{1}{3}$ —
10	10	1872	—	—	1	2	—	1	5	14
28	—	1873	—	—	—	2	—	—	5	7

Ovenstaaende Liste over Helene Kilde Bloks Indtægter fra 1666 - 1782 er kun et Uddrag af et, formentlig meget omstændeligt Regnskab, der opbevaredes i Vejby Præstegaards Arkiv, og som gik tabt ved Gaardens Brand Søndagen d. 15 Maj 1871. Udtaget er foretaget af afdøde Pastor C. C. Jensen, og velvilligst overladt mig af hans Datter, Frøken Laura Jensen. Det nyere Regnskab fra 1851 - 1873 skyldes ligeledes Pastor Jensen.

At de milde Gaver i den katholske Tid har været saa betydelige, at man utvivlsomt for dem kunde tilføje Sognets Kirke det anselige Kor, og senere udvide Kirken i Vejby, er ikke forunderligt, naar der endnu to - tre Hundrede Aar efter Reformationen samledes saa betydelige Beløb, som Regnskabet viser, og svandt end Gaverne tilsidst ind, saa stod dog endnu langt ind i Attenhundredaarene følgende Indskrift ikke forgæves over Blokken:

**Dit Hjerte glemme ej at give Herren Ære,
 Og hvad din Haand formaar til dette Sted at bære
 Af hvad Værdi det er, i Guld, i Sølv, i Penge,
 Deraf faar Kirken sit og Resten, de som trænge.**

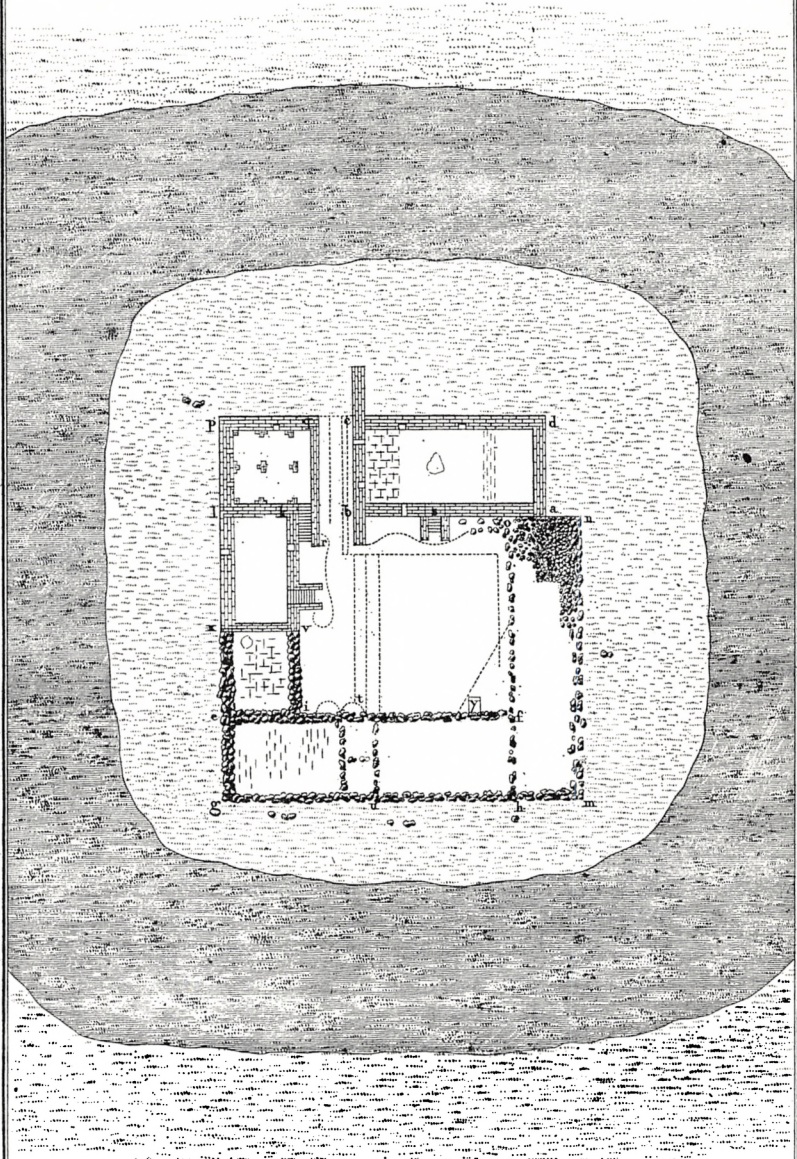
ASSERBO RUIN

I Hans Olriks bog om Tisvilde og Omegn, som blev genoptrykt i sidste årbog, handler et afsnit (side 58–63) om Asserbo. I store træk fortælles om stedets historie, der nævnes allerede i 1163. Asserbo med tilliggende tilhørte dengang biskop Absalon, der indkaldte nogle franske munke – kartøjserne – som imidlertid efter få års ophold forlod det barske norden for at tage tilbage til deres hjemland, hvor den katolske klosterverden havde en væsentlig bedre kvalitet, og hvor klimaet var betydeligt mildere. Det tunge, mørke danske brød huede ikke munkene, der efter 6 års forløb forlod Asserbo. Efter deres bortrejse mageskiftede Absalon sin ejendom med Sorø kloster og fik i stedet en hel landsby, så helt værdiløs har Asserbo med sine gårde og jorder næppe været. Asserbo tilhørte klostret gennem 300 år, indtil adelsmanden Peder Oxe købte det. Efter en bevæget og omskiftelig tilværelse overgik Asserbo Slot i 1560 til kronen, der ikke vedligeholdte det særlig godt. Da den store sandflugt satte ind begravedes ejendommen mere og mere, og måske mere udsat end andre private ejendomme, fordi den foretagsomme Christian den Fjerde havde skovet kraftigt i den beplantning, der omgav slottet, for at bruge materialerne til sine mange bygningsværker. Efterhånden forfaldt gården mere og mere, og det forlyder, at da kongen under en af sine mange kilderejser ønskede at overnatte på Asserbo, fandt han forholdene så ringe, at han lod bygge en badstue i Tisvilde, som han kunne bruge, når han ville søge helse ved Helene kilde.

Den stedlige befolkning betragtede efterhånden Asserbo som et herreløst gods og tilegnede sig sten og tømmer, som de kunne komme til, for at bruge det til deres egne boliger, og efterhånden som sandflugten stadig greb om sig, vidnede kun en stor sandhob om at den gamle adels- og kongegård havde ligget her.

Kong Frederik den Syvende, der var næsten lige så aktiv som Chr. IV, underskrev Danmarks Riges Grundlov den 5. juni 1849, alt mens Treårskrigen stod på. Han lod kamptummelen rase, og den 10. juni 1849 begyndte han, som var en interesseret arkæolog, at lede udgravningen af Asserbo ruin.

RUINER AF ASSERBO.

I Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie, som blev udgivet af Det kongelige nordiske Oldskrift-Selskab 1851, har C. F. Wegener »med Hans Majestæt Kongens tilladelse« bragt en beretning om udgravningerne, bygget over den dagbog, som kongen førte under arbejdet med at fremdrage ruinen i dagens lys.

I tidligere tid havde Asserbo Slot været omgivet af en voldgrav, men også den var sandet til. Frederik den Syvende afdækkede ruinen, og de murbrokker, der lå i det tykke lag flyvesand over rester af tagsten, mursten og kul bunkede sig op rundt om ændrede det, der skulle være voldgrav til en vold omkring ruinen. Efterhånden som arbejdet skred frem, afsløredes den firkantede form, som var karakteristisk for adelige gårde i det 15. og 16. århundrede.

Da Frederik den Syvende havde fuldført sit arkæologiske arbejde, blev ruinerne indhegnet og udenfor indhegningen på det sted, hvor kongen havde haft sit telt opslået, blev der i 1874 rejst en mindesten for ham og den indsats han havde gjort for at granske i Danmarks oldtid. Som tiden gik, blev ruinen mere og mere tilgroet, og selv om nutidens skilte i dag viser vej til ruinen, har de besøgendes antal ikke været stort i de seneste år.

For den, der ikke har aflagt stedet et besøg i længere tid, vil et gensyn vække både glæde og forundring. Nationalmuseet har under ledelse af museumsinspektør Johannes Hertz foretaget en fornyet udgravning og en restaurering af ruinen, der nu med sine røde murrester ligger omkranset af en voldgravs rolige vande. Forinden har man dog måttet bortgrave ca. 20–25.000 kubikmeter sand, før de bropiller af træ, som nu dukker op af vandet, kom til syne. Om selve ruinen siger museumsinspektøren, at en del af de oprindelige murrester er bevarede, medens andre er nedrevne. De nye udgravninger har blandt andet bragt et portfremspring for dagens lys, hvorfra en vindebro har ført over voldgraven. Der er tale om to brosystemer, idet endnu et lag træpiller viser, at der har været etableret yderligere en broforbindelse. Det er meningen, at man vil føre begge broer til-

←

Dette rids bringes i Det kongelige nordiske Oldskrift-Selskabs Annaler fra 1851 og viser tydeligt den karakteristiske firkantede bygningsmetode.

Således fremtræder ruinen i dag. Op af voldgravens stille vand, som nu omkranser resterne af den tidligere adels- og kongegård, stikker nogle af de piller, som i for-dumstid bar et af brosystemerne, der forbandt Asserbo med sit tilliggende.

bage til den oprindelige form, således at man tørskoet kan komme over til ruinen.

Museumsinspektør Hertz og hans medarbejdere har ikke under arbejdet med at udgrave ruinen fundet noget, der kan bevise, at her har været et kloster, hvorfor det må antages, at klostret har haft til huse i en anden bygning i landsbyen omkring Asserbo. Derimod kan det af nogle af de fund, der er gjort, fastslås, at adelsgården stammer fra 1400-tallet. Under udgravningen af voldgraven kom blandt andet dele af et vognhjul frem. Andre ting var velbevarede, således en træspand med jernbeslag og en lajle samt en mønt, dateret 1536. Foruden bæltespænder er desuden fundet en meget smuk ske i messing, som antagelig stammer fra omkring år 1500. Blandt det opgravede sand fandt man desuden en del potteskår, der har renæssance-karakter. Også Nationalmuseets folk stødte på sodede og forkullede rester af bygningsværkerne, men dog ingen af en sådan karakter, at det kunne bekræfte Frederik den Syvendes teori om, at en kraftig ildsvåde skulle have medvirket til Asserbos undergang. De fund, der nu er gjort, mener Johannes Hertz, stammer fra den sodning, der normalt vil finde sted i nærheden af åbne ildsteder og ovne. Det er museumsfolkernes indtryk, at der ganske simpelt er tale om, at en regulær nedbrydning er årsagen til Asserbos forfald og undergang. Som ruinen nu fremtræder, får man et glimrende indtryk af en adelsgård, opført efter den tids arkitektur med de tilbygninger og forskellige faciliteter, som har været nødvendige for at kunne rumme de lagre, der blev brug for i årets løb. Men til efteråret eller måske først fra næste forår regner man med, at broerne vil være anbragt, således at nutiden kan få lejlighed til endnu engang at fordybe sig i en periode af Danmarks fortid, hvor krig og ufred, familiefejder og strid mellem adelsslægter ofte greb ind i det jordiske gods' ejerforhold og beståen.

Der er under arbejdet fundet forskellige sodede og forkullede rester, men dog ikke af en sådan karakter, at det giver anledning til at tro at Asserbo har været ramt af ildsvåde. Det er museumsinspektørens opfattelse, at de gjorde fund stammer fra ildsteder og ovne.

Else Kjær.

SELSKABETS BESTYRELSE
pr. 1. juni 1974

Kredslæge Sigurd Riber Albrechtsen

Direktør K. Lund Aagaard

Forstander Chr. Bek

Direktør B. Juhl Christiansen

Grosserer M. J. Christophersen

Borgmester Chr. Grønkjær

Direktør Jan Kokfelt

Direktør Henrik Kraft

Læge G. Lemming-Christensen

Direktør Anders Hostrup Pedersen

Arkitekt Jan Valmin, formand

Revisor Preben Døssing, kasserer

Overass. Else Kjær, sekretær